

GÜMRÜK MÜŞAVİR YARDIMCILIĞI MESLEKİ YETERLİLİK YAZILI SINAVININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Mustafa HÜNKAROĞLU¹

Öz

Dış ticaret, ekonomik kalkınmayı destekleyen ve döviz girdilerini artırarak ekonomik istikrar sağlayan stratejik bir sektördür. Bu bağlamda, gümrük müşavirliği ve yardımcılığı, dış ticaret işlemlerinin uluslararası standartlara uygun yürütülmesinde kritik bir rol oynar. Türkiye’de gümrük müşavirliği, 1909 yılında yasal çerçeveye kavuşmuş, 1927 yılında mesleki yeterlilik sınavı şartı getirilmiştir. Doküman analizi ve karşılaştırma analizi kullanılan araştırmada, 2012-2024 yılları arasındaki gümrük müşavir yardımcılığı yazılı sınavları incelenerek, sınavların gümrük mevzuatına ve dış ticaret bölümü müfredatına uyumu değerlendirilmektedir. Sonuçlar, sınav sorularının %70’inin gümrük mevzuatı, %20’sinin genel yetenek ve kültür, %10’unun ise Kaçakçılıkla Mücadele konularına ait olduğunu göstermektedir. Türkiye’de 79 üniversite, 111 meslek yüksekokulunda dış ticaret ön lisans eğitimi verildiği, bu bölümlerin zorunlu ders içerik analizlerinde genel yetenek ve kültür bilgisi ile gümrük mevzuatı bilgisinin %100 oranında yer aldığı, ancak Kaçakçılıkla Mücadele derslerinin yalnızca %0,09 oranında bulunduğu belirlenmiş olup, bu konudaki soru oranlarının artırılması ve müfredat uyumunun güçlendirilmesi, mesleki yeterlilik ve eğitimin etkinliğini artıracaktır.

Anahtar Kelimeler: Meslek, Mesleki Yeterlilik Sınavı, Gümrük Müşavir Yardımcılığı, Dış Ticaret Bölümü
Jel Kodu: M510, J240

EVALUATION OF THE PROFESSIONAL QUALIFICATION WRITTEN EXAM FOR ASSISTANT CUSTOMS CONSULTANTSE

Abstract

Foreign trade is a strategic sector that supports economic development and enhances economic stability by increasing foreign exchange inflows. In this context, customs brokerage and assistantship play a critical role in ensuring that foreign trade operations are conducted in compliance with international standards. In Turkey, customs brokerage gained legal recognition in 1909, and a professional qualification exam requirement was introduced in 1927. This study, employing document analysis and comparative analysis methods, examines the written exams for customs brokerage assistantship between 2012 and 2024 to evaluate their alignment with customs regulations and the curricula of foreign trade programs. The results indicate that 70% of the exam questions pertain to customs regulations, 20% to general aptitude and cultural knowledge, and 10% to anti-smuggling topics. It was found that while 79 universities and 111 vocational schools in Turkey offer associate degree programs in foreign trade, anti-smuggling courses are included in only 0.09% of mandatory curricula. Increasing the proportion of questions on anti-smuggling topics and strengthening curriculum alignment would significantly enhance professional qualifications and the effectiveness of education.

Keywords: Profession, Professional Qualification Exam, Assistant Customs Consultant, Foreign Trade Department
Jel Codes: M510, J240.

¹ Dr., Samsun Personel Müdürü, Orta Karadeniz Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğü / Samsun, mustafahunkaroglu@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2570-8657

1. GİRİŞ

Dış ticaret, ülkelerin ekonomik kalkınmalarını hızlandıran, üretim, istihdam ve gelir düzeylerini artıran stratejik bir unsurdur. Küreselleşme ile birlikte sınırların ekonomik anlamda daha geçirgen hale gelmesi, dış ticaret hacmini ve rekabeti artırmıştır. Üretim maliyetlerini optimize etmek, dış pazarlara erişim sağlamak ve ekonomik kaynakları daha etkin kullanmak amacıyla yapılan dış ticaret işlemleri, yalnızca ekonomik büyüme değil, aynı zamanda teknolojik gelişim ve inovasyon için de bir kaldıraç görevi görmektedir (World Trade Organization [WTO], 2023).

Türkiye’de dış ticaretin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri, özellikle son yıllarda yapılan ampirik çalışmalarla daha somut biçimde ortaya konmuştur. Dış ticaret hacmindeki artış, üretim kapasitesini genişletmekte ve istihdam olanaklarını çeşitlendirmektedir. İhracata dayalı üretim modelleri, teknoloji transferi ve verimlilik artışı yoluyla ekonomik büyümeyi desteklemek; ithalat ise üretim sürecinde gerekli olan sermaye mallarına erişimi kolaylaştırarak üretim verimliliğini artırmaktadır. Dereli (2018) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye’de 1969–2016 dönemi verileri kullanılarak dış ticaret ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Bu bulgu, dış ticaretin yalnızca büyümenin sonucu değil, aynı zamanda büyümeyi besleyen bir unsur olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, dış ticaret politikalarının üretim yapısı, istihdam düzeyi ve gelir dağılımı üzerindeki etkilerini dikkate alan bütüncül bir yaklaşım, sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için dış ticaret, döviz girdilerini artırarak cari açıkların kapatılmasında ve ekonomik istikrarın sağlanmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Bu süreçte dış ticaret işlemlerinin verimli bir şekilde yürütülmesi, nitelikli insan kaynağının varlığına doğrudan bağlıdır. Lojistik, finans, hukuk ve gümrük gibi çok disiplinli bilgi birikimi gerektiren bu işlemler, alanında uzmanlaşmış profesyoneller tarafından yönetilmediği takdirde ekonomik kayıplar yaşanabilir. Gümrük müşavirleri ve yardımcıları, dış ticaretin düzenlenmesinde ve uluslararası standartlara uygun bir şekilde yürütülmesinde önemli bir sorumluluk üstlenir. Bu meslek mensupları, yalnızca mevzuat bilgisiyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda dış ticaret aktörleri arasında bir köprü görevi görerek süreçlerin şeffaf, hızlı ve uyumlu bir şekilde işlenmesini sağlar (European Union [EU], 2023).

Nitelikli insan kaynağının varlığı, dış ticaret süreçlerindeki hataları minimize ederken, küresel rekabette de avantaj sağlar. Örneğin, dünya genelinde dijitalleşmenin dış ticaret işlemlerine entegrasyonu, bu alandaki uzmanların teknolojiye olan uyumunu da zorunlu kılmıştır. Eğitimli ve deneyimli profesyonellerin eksikliği, ülke ekonomilerini uluslararası pazarlarda dezavantajlı konuma düşürebilir. Dolayısıyla, dış ticaret işlemlerini yürüten insan kaynağının sürekli gelişimini destekleyen eğitim ve sertifikasyon programları, ülkelerin ekonomik performansını artıran stratejik bir yatırımdır (International Trade Centre [ITC], 2023). Dış ticaret işlemleri, ülke ekonomilerinin küresel pazarlarda rekabet gücünü artırırken, bu işlemleri yürüten nitelikli insan kaynağı, başarının temel yapı taşıdır. Etkin ve profesyonel bir insan kaynağı yönetimi, yalnızca dış ticaretin değil, bir bütün olarak ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliğini de garanti altına alır

Nitelikli insan kaynağının korunması, dış ticaretin sürdürülebilir başarısı açısından stratejik bir öneme sahiptir. Ancak gelişmekte olan ülkeler açısından bu kaynak, sıklıkla “beyin göçü” olgusu nedeniyle ciddi bir kayba uğramaktadır. Özellikle dış ticaret ve teknoloji alanlarında yetişmiş profesyonellerin daha yüksek ücret, gelişmiş çalışma koşulları ve kariyer olanakları nedeniyle gelişmiş ülkelere yönelmesi, yerel ekonomilerde uzmanlık açığına ve verimlilik kaybına yol açmaktadır. Yavan (2022), Bhagwati’nin “beyin göçü vergisi” kavramı üzerinden yaptığı analizde, bu olgunun yalnızca bireysel bir tercih değil, aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerin kalkınma politikalarını doğrudan etkileyen bir ekonomik maliyet unsuru olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, beyin göçü vergisi

yaklaşımı; nitelikli iş gücünün kaybını dengelemeye, insan sermayesinin yeniden üretimini desteklemeye ve ulusal düzeyde dış ticaret rekabetçiliğini korumaya yönelik teorik bir araç olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla, dış ticarete insan kaynağı sürdürülebilirliğini sağlamak için hem içsel kapasite geliştirmeye hem de bu tür uluslararası düzenleme önerilerinin uygulanabilirliğine yönelik stratejiler geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Meslek, genellikle özel bir eğitim, beceri veya uzmanlık gerektiren bir uğraş olarak tanımlanır. Bir meslek, karmaşık bilgi ve yetkinlikler üzerine inşa edilir. Meslek üyeleri, toplum tarafından kendilerine duyulan güveni sağlamak için yetkinlik, dürüstlük, özveri gibi değerleri taşımak zorundadır. Meslekler, uzmanlık bilgisi, formel eğitim, lisanslama, uygulamada özerklik ve meslek örgütleri aracılığıyla öz-düzenleme gibi özelliklerle ayırt edilir. Meslekler genellikle yasal bir öz-düzenleme çerçevesinde çalışır. Bu düzenleme, meslek üyelerinin davranışlarını yönlendiren standartlar belirlemelerine ve etik ilkelere uygun bir şekilde hareket etmelerini sağlamalarına olanak tanır (Saks, 2012: 12; Cruess ve ark., 2004: 74; Evetts, 2003: 395). Dış ticaret işlemlerinin yürütülmesinin mesleki uzmanlık gerektirdiği konusunda tereddüt bulunmamaktadır.

Dış ticaret işlemlerini yürüten gümrük müşavirliği ile ilgili ilk düzenleme, 1 Temmuz 1909 tarihinde yürürlüğe giren Gümrük Komisyoncuları Talimatnamesi ile gerçekleştirilmiş; bu düzenleme ile komisyoncuların statüsü ve sorumlulukları belirlenmiştir. Aynı dönemde beyannameler aracılığıyla gümrük işlemlerinin sistematikleştirilmesi sağlanmış ve beyanname düzenleme ihtiyacı, gümrük komisyoncularının önemini artırmıştır. 1914'te kapitülasyonların kaldırılmasıyla gümrük mevzuatında önemli değişiklikler yapılmış; 1916 yılında spesifik esaslara dayalı ilk gümrük tarifesi, 1918'de ise ilk kapsamlı Gümrük Kanunu hazırlanmıştır. Bu gelişmeler, mesleki düzenlemelerin sürekli güncellenmesini gerekli kılmıştır. 1924 ve 1927'de çıkarılan yeni düzenlemelerle komisyonculuğun yasal çerçevesi genişletilmiş, mesleğe giriş için sınav ve ruhsat şartı getirilmiştir. 1949 yılında çıkarılan 5383 sayılı Gümrük Kanunu, mesleğin kurallarını daha geniş bir yasal altyapıya oturtmuş, bu kanun 1972'de kabul edilen 1615 sayılı yeni Gümrük Kanunu ile güncellenmiştir. Türkiye'nin 1996 yılında Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği'ni oluşturmasının ardından, uluslararası standartlara uyum sağlamak amacıyla hazırlanan 4458 sayılı Gümrük Kanunu, 1999 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla birlikte "Gümrük Müşaviri" unvanı tanımlanmış ve meslek mensuplarının mali ve cezai sorumlulukları artırılmıştır. Gümrük müşavirleri, dış ticaret işlemlerinin hızlandırılmasında ve gümrük hizmetlerinin kalitesinin artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Anayasa'nın 135. maddesi ve 4458 sayılı kanunun geçici 6. maddesi gereği, meslek mensupları kamu kurumu niteliğinde meslek odaları altında örgütleninceye kadar faaliyetlerini gümrük kanunu çerçevesinde yürütmektedirler (İstanbul Gümrük Müşavirleri Derneği [İGMD], 2024).

4458 sayılı Gümrük Kanunu, dış ticaret işlemlerinin hukuki ve teknik boyutlarını düzenlerken, bu alanda çalışacak uzmanların bilgi ve becerilerinin belirli bir standarda ulaşmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, meslek yükseköğretiminden mezun olan bireylerin gümrük müşavir yardımcılığı sınavlarına katılma hakları, kanun ve yönetmelik çerçevesinde düzenlenmiş mesleki yeterlilik süreçlerinin önemli bir parçasıdır. Sınavın, dış ticaret müfredatında yer alan zorunlu derslerle uyumu, adayların eğitimde edindikleri teorik bilgilerin mesleki uygulamalara taşınabilmesi açısından kritik öneme sahiptir. (4458 Sayılı Gümrük Kanunu [4458 SK], md. 225-230, Geçici md. 5-6).

Bu çalışma, 4458 sayılı Gümrük Kanunu ve Gümrük Yönetmeliği çerçevesinde, meslek yükseköğretiminden mezun bireylerin gümrük müşavir yardımcılığı sınavlarına katılım süreçlerini ve sınav içeriklerinin mevzuat ve bölüm müfredatıyla uyumunu değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırma, sınav sorularının Gümrük Yönetmeliği'nde belirtilen konularla ve dış ticaret

programlarındaki zorunlu derslerle örtüşme düzeyini analiz ederek, bu derslerin, mezunların mesleki yeterliliklerine katkısını ortaya koymayı hedeflemektedir (Gümrük Yönetmeliği [GY], md. 567). Ayrıca, sınav konularının iş yaşamında karşılaşılan hukuki sorunlarla uyumunu inceleyerek, bu sınavların dış ticaret eğitimi ve mesleki uygulama arasındaki bağı güçlendirme potansiyelini değerlendirmektedir.

Bu araştırmada, yazılı ve görsel materyallerin sistematik olarak incelendiği doküman analizi yöntemi kullanılmış; ilgili mevzuat ve literatür içerik analiziyle detaylı şekilde yorumlanmıştır. Ayrıca, farklı bağlamlar ve olaylar arasındaki benzerlik ve farklılıkları anlamaya yönelik güçlü bir araç olan karşılaştırmalı analiz yöntemi de uygulanmış; bu yöntem, veriler arasında bağlantılar kurarak sosyal yapıların ve süreçlerin derinlemesine anlaşılmasını sağlamada etkili olmuştur (Zerenüz ve Taşdelen, 2024; Şimşek, 2018; Yin, 2018; Flick, 2018; Creswell, 2014).

Araştırma, sınav içeriklerinin Gümrük Kanunu, Gümrük Yönetmeliği ve dış ticaret programı dersleriyle uyumunu analiz ederek bu ilişkilerin kapsamlı bir bakış açısıyla değerlendirilmesini, sınavların adil bir değerlendirme sağlamasını, mezunların sektördeki etkinliklerini artırmasını ve iş yaşamında karşılaşılabilecek sorunlara çözüm üretme kapasitesini desteklemesi beklenmektedir.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, doküman analizi yöntemi tercih edilmiştir. Doküman analizi, nitel araştırma yöntemleri arasında geniş bir uygulama alanına sahip olan, yazılı ya da görsel materyallerin sistematik bir şekilde incelenmesini içeren bir veri toplama tekniğidir. Belirli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma, anlama ve değerlendirme sürecini içermektedir. Özellikle sosyal bilimlerde araştırmalarında etkili bir araç olduğu ifade edilmektedir. Bu yöntem iki biçimde uygulanabilir; genel tarama ile içerik çözümlemesidir. Genel tarama, literatür taraması veya alanyazın taraması olarak da bilinen, çoğu araştırmada uygulanan bir tekniktir (Zerenüz ve Taşdelen, 2024: 95; Şimşek, 2018: 142-153). Bu çalışmada, ilgili literatür ve mevzuat incelenmiştir. İçerik çözümleme ise daha derinlemesine bir incelemeyi ifade eder. Bu aşamada, toplanan veriler (metinler, web sayfaları vb.) içerik analiziyle tanımlanır, yorumlanır.

Karşılaştırmalı analiz, sosyal bilimlerde farklı bağlam veya olayların benzerliklerini ve farklılıklarını anlamak için kullanılan güçlü bir yöntemdir. Bu yaklaşım, araştırmacılara farklı bağlamlardan elde edilen veriler arasında bağlantılar kurma fırsatı sunar. Creswell (2014), karşılaştırmalı analizin, özellikle nitel araştırmalarda, sosyal yapıların ve süreçlerin daha derinlemesine anlaşılmasında önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Ayrıca, Yin (2018) bu yöntemin çoklu çalışmalarda verilerin ilişkilendirilmesi ve genelleştirme potansiyeli açısından kritik öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Flick (2018) ise karşılaştırmalı analizin hem bağlamsal nüansların hem de tematik ortaklıkların daha iyi anlaşılmasını sağladığını ifade etmektedir (Yin, 2018: 105; Flick, 2018: 134; Creswell, 2014: 215). Bu çalışmada, farklı veri setleri arasındaki ilişkiler sistematik bir şekilde analiz edilmiş ve bu süreçte karşılaştırmalı analiz yönteminin çok yönlü doğasından faydalanılmıştır. Araştırmanın bulguları, karşılaştırmalı analiz yoluyla Gümrük Müşavir Yardımcılığı Mesleki Yeterlilik Yazılı Sınavının, Gümrük Kanunu'nu ve Gümrük Yönetmeliği hükümleri ile meslek yükseköğretimlerinin dış ticaret bölümü zorunlu ders programı içerikleri detaylı yorumlanmıştır.

Bu araştırmada kullanılan doküman analizi ve karşılaştırmalı analiz yaklaşımlarının sistematik biçimde yürütülmesi, verilerin geçerliliğini ve araştırmanın tekrarlanabilirliğini sağlamak amacıyla açık bir yöntem çerçevesi izlenmiştir.

Doküman Seçim Kriterleri:

İncelenen belgeler; resmî mevzuat metinleri, akademik çalışmalar, meslek yüksekokulu müfredatları ve Gümrük Müşavir Yardımcılığı yazılı sınav soruları olmak üzere dört ana grupta toplanmıştır. Doküman seçiminde şu ölçütler temel alınmıştır:

Zaman aralığı: 2012–2024 yılları arasındaki sınav dönemi esas alınmıştır.

Resmiyet kriteri: Yalnızca mevzuat.gov.tr adresinde yayımlanan yasal düzenlemeler, YÖK Atlas ve üniversitelerin resmî web sayfaları gibi doğrulanabilir kaynaklardan elde edilen belgeler değerlendirmeye alınmıştır.

Akademik nitelik: Bilimsel dergilerde yayımlanmış, dış ticaret, eğitim ve mesleki yeterlilik konularını ele alan güncel çalışmalar incelenmiştir.

Bu kriterler, doküman analizinin nesnellliğini ve izlenebilirliğini güçlendirmiştir

Veri Setlerinin Sayısı ve Türleri:

Araştırmada toplam 1 adet temel mevzuat (4458 sayılı Gümrük Kanunu), 1 ikincil düzenleme (Gümrük Yönetmeliği), 13 yıllık yazılı sınav seti (2012–2024), 111 meslek yüksekokulunun zorunlu ders müfredatı ve 79 üniversitenin dış ticaret programı incelenmiştir.

Bu veriler, Tablo 4, 5, 7, 8 ve 9’da sunulmuş olup, nitel veri analizi sürecinde karşılaştırmalı biçimde işlenmiştir.

Analiz Sürecinin Örnekleme:

Doküman analizi kapsamında elde edilen metinler önce tematik kodlama yöntemiyle sınıflandırılmış; ardından “Gümrük Yönetmeliği hükümleri”, “dış ticaret müfredatı” ve “sınav içerikleri” olmak üzere üç ana tema altında gruplanmıştır.

Karşılaştırmalı analizde, her sınav yılındaki soru dağılımları ile müfredat ders içerikleri GY–GM–KM kodlama sistemiyle (Genel Yetenek, Gümrük Mevzuatı, Kaçakçılık Mevzuatı) eşleştirilmiştir.

Örneğin, 2012–2024 döneminde yapılan sınavlarda Gümrük Mevzuatı soru oranı ortalama %70, Genel Yetenek %20, Kaçakçılıkla Mücadele %10 olarak bulunmuş; bu oranlar dış ticaret müfredatındaki ders oranlarıyla kıyaslanarak tablolştırılmıştır (Tablo 6 ve 10).

Bu yöntem, veriler arası kavramsal uyumun görselleştirilmesine ve karşılaştırmanın izlenebilirliğine katkı sağlamıştır.

Yazılı Sınav Analizi ile Diğer Veriler Arasındaki Bağlantı:

Gümrük Müşavir Yardımcılığı yazılı sınavı ile dış ticaret bölümleri müfredatları arasındaki karşılaştırma; kavram örtüşmesi, mevzuat atıfları ve öğrenme çıktılarının sınav konularıyla eşleşme düzeyi gibi kriterler üzerinden yürütülmüştür.

Örneğin, Gümrük Mevzuatı konularını içeren dersler (“Gümrük İşlemleri”, “Dış Ticaret ve Gümrük Mevzuatı”) ile sınavın %70’lik mevzuat ağırlığı arasında tam uyum saptanırken, “Kaçakçılıkla Mücadele” dersi yalnızca bir meslek yüksekokulunda zorunlu ders olarak bulunmuştur. Bu, sınav içerikleri ile müfredat arasındaki dengesizliği açıkça göstermektedir

Yöntemsel Güvenirlik ve Tekrarlanabilirlik:

Araştırma süreci açık biçimde dokümanite edilmiş, kullanılan kaynaklar sistematik biçimde arşivlenmiş ve analiz süreci tablolarda nicel olarak desteklenmiştir (ör. Tablo 2 ve 3).

Ayrıca, bulguların doğruluğu ve yorumların tutarlılığı, gümrük müşavirliği sınav uygulamalarında görev yapan iki uzman tarafından bağımsız biçimde incelenerek teyit edilmiştir.

Bu sayede hem iç güvenirlilik (tutarlılık) hem de dış güvenirlilik (tekrarlanabilirlik) ölçütleri karşılanmıştır.

Tablo 1. Araştırma Modeli

Araştırmaya başlanması	Araştırma sorularının belirlenmesi
	Araştırma sürecinin planlanması
Toplanılacak verilerin belirlenmesi	Veri toplama usulünün belirlenmesi
	Verilerin toplanılması
Bulguların ortaya konulması	Analiz metotlarının belirlenmesi
	Analizlerin yapılması
Tartışma ve sonuç	Bulguların yorumlanması
	Araştırma sorusunun cevaplandırılması
	Öneri yapılması

Araştırmanın ana ve alt Problemleri

Gümrük müşavir yardımcılığı yeterlilik yazılı sınav sorularının Gümrük Yönetmeliği hükümleri ve dış ticaret bölümü zorunlu ders konuları ile uyumu nasıldır?

- 1) Gümrük müşavir yardımcılığı yazılı sınavı konu başlıkları nelerdir?
- 2) Gümrük müşavir yardımcılığı geçmiş yıllar sınav konuları ve soru sayıları nasıldır?
- 3) Gümrük müşavir yardımcılığı yazılı sınav sorularının Gümrük Yönetmeliği hükümlerini karşılama oranı nedir?
- 4) Dış Ticaret Programı Bulunan Üniversiteler hangileridir?
- 5) Dış ticaret bölümü müfredatı zorunlu dersler nelerdir?
- 6) Dış ticaret programı bulunan meslek yüksekokulları hangileridir?
- 7) Dış ticaret bölümü müfredatının gümrük müşavir yardımcılığı yazılı sınav konularını karşılama oranı nasıldır?

Araştırma alt sorularıyla gümrük müşavir yardımcılığı karnesi alınabilmesi için yapılan yazılı sınavda sorumlu tutulan konular, bu konuların soru ağırlıkları, sınava girebilecek kişilerde aranılan dış ticaret bölümü mezuniyet şartına bağlı olarak söz konusu programın bulunduğu üniversiteler ve meslek yüksekokulları, bu bölümde okutulan zorunlu derslerin gümrük müşavir yardımcılığı yazılı sınav sorularını karşılama durumları anlaşılmasına çalışılmıştır.

2.1. Araştırma Alanı ve Araştırmacı Rolünün Açıklanması

Araştırmanın yöntemi, amacı, soruları ve kısıtları dikkate alınarak amaca en uygun çalışma veya araştırma alanı olarak gümrük müşavir yardımcılığı sınavını yapan Ticaret Bakanlığı ve sınava

girebilecek ön lisans mezunu veren dış ticaret programı bulunan meslek yüksekokulları amaçlı örneklem kapsamında belirlenmiştir.

Araştırmacının dış ticaret alanındaki eğitim geçmişi, sektördeki otuz yılı aşkın iş tecrübesi ve konuyla ilgili uzmanlığı, bu araştırmanın geçerli, ilgili ve yeterli veri toplama, yorumlama ve sonuçlandırma süreçlerinde önemli bir katkı sağlamıştır. Bu birikimler, araştırmanın metodolojik doğruluğunu ve derinliğini artırarak, elde edilen bulguların güvenilirliğini güçlendirmiştir.

2.2. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel paradigma bağlamında geçerlik, araştırılan olgunun nesnel bir şekilde ortaya konulması olarak tanımlanabilir. İç geçerlik, araştırma sürecinin gerçekliğini ifade ederken, dış geçerlik ise bulguların genellenebilirlik derecesini, yani sonuçların farklı bağlamlara aktarılabilirliğini temsil etmektedir (Baltacı, 2019: 380-381; Sain & Bozyiğit, 2020: 9). Bu çalışmada, araştırma problemi ve sorusu çerçevesinde örneklem seçimi gerekçelendirilmiş ve örneklem özellikleri sunulmuştur. Araştırmanın bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmasına özen gösterilmiş, veriler orijinal ve tarafsız biçimde, resmi web kayıtlardan elde edilerek toplanmıştır. Ayrıca, analiz ve veri toplama araçlarının çeşitlendirilmesiyle iç ve dış geçerlik güçlendirilmiştir. Araştırma yöntemi ve gerekçesi açıklanmış, araştırmacının rolü tanımlanmış, içerik analiz yönteminin yanı sıra, çalışma alanı üzerinden elde edilen veriler karşılaştırmalı analizle incelenmiştir. Bu süreçte, tarafsızlığı artırmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Nitel paradigma çerçevesinde güvenirlilik, araştırmanın tekrar edilebilirliği olarak tanımlanır; iç güvenirlilik, veri setinden farklı zamanlarda elde edilen sonuçların benzerliğini, dış güvenirlilik ise araştırmanın benzer koşullarda tekrarlandığında tutarlı sonuçlar verebilmesini ifade eder (Baltacı, 2019: 381). Bu çalışmada iç ve dış güvenirlilik sağlanmak üzere, araştırma süreci açıkça belirtilmiş, araştırmacının rolü üzerinde durulmuş ve sonuçlar, gümrük müşavir yardımcılığı sınavının uygulandığı birimlerde görev yapan iki farklı uzmanla tartışılarak doğruluğu teyit edilmiştir. Veri kaynakları olarak sistem, kayıtlar ve dokümanlar kullanılmış, araştırma kapsamı genişletilerek verilerin sürekliliği, aktarılabilirliği, değişmezliği, tutarlılığı ve tekrarlanabilirliği pekiştirilmiştir. Geçerlik ve güvenirlilik önlemleri Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Geçerlik ve Güvenirlilik Önlemleri

		Doğrudan alıntı
Geçerlik (Gerçeklik)	İç geçerlik (İnandırıcılık)	Resmi kayıt ve dokümanlar kullanılması
		Uzman incelemesi
		Analiz çeşitlemesi
	Dış geçerlik (Aktarılabilirlik)	Amaçlı örneklem alma
		Çalışma alanı seçiminin belirtilmesi
		Kullanılan yöntemin seçim gerekçesinin açıklanması
		Araştırmacı rolünün belirtilmesi
		Veri analiz sürecinin açıklanması
		Geçerlik ve güvenirlilik önlemlerinin açıklanması

Güvenirlik (Tekrarlanabilirlik)	İç güvenirlik (Tutarlık)	Doküman kullanılarak veri kaybının önlenmesi
		Bulguların yorum yapılmadan sunulması
Dış güvenirlik (Teyit edilebilirlik)		Kavramsal çerçeveye bağlı veri analizi
		Araştırma süreci ve araştırmacı rolünün betimlenmesi
		Karşılaştırmalı analiz
		Veriler arasında tutarlılığın kontrol edilmesi
		Verilerin uygun şekilde tartışılması

2.3. Araştırma Süreci

Araştırma etik kurul onayına ihtiyaç göstermemektedir. Belirlenen araştırma alanı ile ilgili veriler açık kaynaklardan elde edildiğinden araştırma ve yayın etiği açısından da ilgili kurumlardan izin alınmasına da ihtiyaç duyulmamıştır. Araştırma süreci Tablo 3'deki gibi yürütülmüştür.

Tablo 3. Araştırma Süreci

1	Gümrük müşavir yardımcılığı yazılı sınavı ders konu başlıkları belirlendi
	Gümrük müşavir yardımcılığı geçmiş yıllar sınav soruları temin edildi
	Gümrük müşavir yardımcılığı geçmiş yıllar sınav konuları, soru sayıları ve soru oranları ortaya konuldu
2	Dış Ticaret Programı Bulunan Üniversiteler belirlendi
	Dış ticaret programı bulunan meslek yüksekokulları belirlendi
	Dış ticaret bölümü müfredatı zorunlu dersler tespit edildi
3	Bulgular ortaya konuldu
	Analizler yapıldı
	Veriler yorumlandı
	Sürecin başlangıcında ve sonunda literatür ve mevzuat incelendi
	Araştırma sorusu cevaplandırıldı
	Önerilerde bulunuldu

2.4. Verilerin Toplanması

Nitel paradigma çerçevesinde veri toplama, araştırma konusu olan olgu ve olayların tanımlanması ve açıklanması amacıyla kullanılan yöntemlerden biri olan belge incelemesi, özellikle belirli kayıtlar, defterler, dosyalar, belgeler, film, resim ve video gibi verilerin toplanmasını esas alır (Kurt, 2013: 109; Şimşek, 2018: 142-153). Belge incelemesi süreci, iki ana yaklaşımla yürütülmektedir: (1) belgeler ve kayıtlar arasındaki uyumun değerlendirildiği ve karşılaştırıldığı ilk yöntem, (2) belgelerin şekilsel açıdan ele alınıp, doğrudan belge üzerinde ayrıntılı bir inceleme yapılarak uyum sağlanan ikinci

yöntemdir (Güredin, 2014: 250-251). Araştırmada kullanılan müfredatlara meslek yüksek okullarının dış ticaret bölümleri resmi web siteleri üzerinden, yasal mevzuata mevzuat.gov.tr uzantılı resmi kaynaktan, sınav sorularına ise çoğunlukla literatür tarama ve sınav birimlerinden elde etme yoluyla temin edilmiştir.

3. BULGULAR

Bulgular, ana soruya bağlı oluşturulan alt sorular bağlamında ele alınmıştır.

1) Gümrük müşavir yardımcılığı yazılı sınavı konu başlıkları nelerdir? Sorusuyla ilgili yapılan mevzuat incelemesinde; Gümrük Yönetmeliği'nin 567. maddesi gümrük müşavir yardımcılığı sınavlarının kapsamını ve içeriklerini düzenlemektedir. Bu düzenleme, sınavların konularını ve ağırlık oranlarını açıkça belirleyerek, adayların hangi alanlarda bilgi sahibi olmaları gerektiğini ortaya koymaktadır. Gümrük müşavir yardımcılığı sınavı, genel yetenek ve genel kültür ile mesleki bilgileri kapsayacak şekilde iki ana bölümden oluşmaktadır. Soruların %20'si; Türkçe, matematik, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ile vatandaşlık bilgisi gibi genel konuları içermekte; %80'i ise Gümrük Kanunu ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'na ilişkin sorulardan oluşmaktadır (Tablo 4). Bu düzenleme, meslek adaylarının genel ve mesleki bilgi düzeylerini ölçmeyi amaçlamakta, mesleki yeterliliklerin belirlenmesi noktasında önemli bir rol oynamaktadır (GY, md. 567).

Tablo 4: Gümrük Müşavir Yardımcılığı Yazılı Sınavı Ders Konu Başlıkları

Sıra No	Sınav Konuları
1	%20'si Türkçe, matematik, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ile vatandaşlık bilgisi konularını içeren genel yetenek ve genel kültür.
2	4458 sayılı Gümrük Kanunu ve gümrük mevzuatının uygulanmasına ilişkin ikincil düzenlemeler.
3	5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu ve bu Kanuna ilişkin ikincil düzenlemeler.

Kaynak: <https://ticaret.gov.tr/duyurular/ticaret-bakanligi-gumruk-musavirligi-ve-gumruk-musavir-yardimciligi-yazili-sinavl-adresinden-olusturuldu>.

2) Gümrük müşavir yardımcılığı geçmiş yıllar sınav konuları ve soru sayıları nasıldır? Sorusuna ilişkin veriler literatür taraması ve doğrudan ulaşılan sorular üzerinden analiz edilerek Tablo 5 oluşturuldu.

Tablo 5: Gümrük Müşavir Yardımcılığı Geçmiş Yıllar Sınav Konuları ve Soru Sayıları Analiz Tablosu

Konular	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	Top
GY Soru Sayısı	20	20	16	16	16	16	20	20	-	20	20	20	20	224
GM Soru Sayısı	75	78	39	43	56	55	70	71	-	70	73	76	77	783
KM Soru Sayısı	5	2	25	21	8	9	10	9	-	10	7	4	3	113
Toplam	100	100	80	80	80	80	100	100	-	100	100	100	100	1120

3) Gümrük müşavir yardımcılığı yazılı sınav sorularının Gümrük Yönetmeliği hükümlerini karşılama oranı nedir? Sorusuna ilişkin veriler literatür taraması ve doğrudan ulaşılan sorular üzerinden analiz edilerek Tablo 6 oluşturuldu.

Tablo 6: Gümrük Müşavir Yardımcılığı Geçmiş Yıllar Sınav Konuları ve Soru Oranları Analiz Tablosu

Konular	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	Top
GY Soru Sayısı	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	-	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20
GM Soru Sayısı	0,75	0,78	0,49	0,54	0,70	0,69	0,70	0,71	-	0,70	0,73	0,76	0,77	0,70
KM Soru Sayısı	0,05	0,02	0,31	0,26	0,10	0,11	0,10	0,09	-	0,10	0,07	0,04	0,03	0,10
Toplam	1	1	1	1	1	1	1	1	-	1	1	1	1	1

Kaynak: Tanısalı. (2022). Gümrük Müşavir Yardımcılığı Geçmiş Yıllar Sınav Analizlerinden üretildi (2012 yılından 2021 yılına kadar).

4) Dış Ticaret Programı Bulunan Üniversiteler hangileridir? Sorusuna Yüksek Öğretim Kurulunun resmi web sitesi üzerinden erişilerek, Tablo 7 oluşturuldu.

Tablo 7: Dış Ticaret Programı Bulunan Üniversiteler Listesi

Sıra No/Üniversite Adı	Sıra No/Üniversite Adı	Sıra No/Üniversite Adı
1. Adıyaman Üniversitesi	28. Kayseri Üniversitesi	55. Uşak Üniversitesi
2. Afyon Kocatepe Üniversitesi	29. Kırklareli Üniversitesi	56. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
3. Akdeniz Üniversitesi	30. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	57. Başkent Üniversitesi
4. Aksaray Üniversitesi	31. Kilis 7 Aralık Üniversitesi	58. Beykent Üniversitesi
5. Amasya Üniversitesi	32. Kocaeli Üniversitesi	59. Beykoz Üniversitesi
6. Anadolu Üniversitesi	33. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	60. Çağ Üniversitesi
7. Artvin Çoruh Üniversitesi	34. Malatya Turgut Özal Üniversitesi	61. Çankaya Üniversitesi
8. Atatürk Üniversitesi	35. Manisa Celâl Bayar Üniversitesi	62. Doğu Üniversitesi
9. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	36. Mardin Artuklu Üniversitesi	63. Işık Üniversitesi
10. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (Nazilli)	37. Marmara Üniversitesi	64. İstanbul Arel Üniversitesi
11. Balıkesir Üniversitesi	38. Mersin Üniversitesi	65. İstanbul Aydın Üniversitesi
12. Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi	39. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	66. İstanbul Bilgi Üniversitesi
13. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	40. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	67. İstanbul Esenyurt Üniversitesi
14. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	41. Ondokuz Mayıs Üniversitesi	68. İstanbul Gedik Üniversitesi
15. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	42. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	69. İstanbul Gelişim Üniversitesi
16. Bursa Uludağ Üniversitesi		

17. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	43. Pamukkale Üniversitesi	70. İstanbul Kültür Üniversitesi
18. Çukurova Üniversitesi	44. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	71. İstanbul Medipol Üniversitesi
19. Düzce Üniversitesi	45. Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	72. İstanbul Okan Üniversitesi
20. Fırat Üniversitesi	46. Selçuk Üniversitesi	73. İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi
21. Gaziantep Üniversitesi	47. Sinop Üniversitesi	74. İzmir Ekonomi Üniversitesi
22. Giresun Üniversitesi	48. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	75. İzmir Kavram MYO
23. Harran Üniversitesi	49. Şırnak Üniversitesi	76. KTO Karatay Üniversitesi
24. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	50. Tarsus Üniversitesi	77. Nişantaşı Üniversitesi
25. Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	51. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	78. Yaşar Üniversitesi
26. İstanbul Üniversitesi	52. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	79. Yakın Doğu Üniversitesi
27. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	53. Trabzon Üniversitesi	
	54. Trakya Üniversitesi	

Kaynak: <https://yokatlas.yok.gov.tr/onlisans-program.php?b=30150>'dan oluşturuldu.

5) Dış ticaret bölümü müfredatı zorunlu dersler nelerdir? Sorusu için, Tablo 7'de yer alan üniversitelerin dış ticaret programı bulunan meslek yüksek okullarının resmi web sitesi üzerinden müfredat içeriklerine ulaşarak, Tablo 8 oluşturuldu.

Tablo 8: Dış Ticaret Bölümü Müfredatı Zorunlu Dersler Listesi

SN	1. Yarıyıl	2. Yarıyıl	3. Yarıyıl	4. Yarıyıl
01	Genel/Uluslararası İşletme-Yönetimi	Dış Ticaret İşlemleri/Yönetimi-II	Gümrük İşlemleri/Dış Ticaret ve Gümrük Mevzuatı	Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi
02	Genel/Yönetim Muhasebe(si)	Makro İktisat	Uluslararası/Küresel/Global Pazarlama	İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku
03	Dış Ticaret İşlemleri/Yönetimi-I	Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar ve AB	Bankacılık ve Kambiyo	Yönetim Organizasyon
04	Genel/Temel Hukuk Bilgisi	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi-II	Uluslararası İktisat-I	Uluslararası İktisat-II
05	Genel/Ticari/Mesleki Matematik	Yabancı Dil-II	Dış Ticarete Kalite ve Standardizasyon	Türkiye Ekonomisi/AB
06	İktisat/Ekonomi	Türk Dili-II	Avrupa Birliği ve Türkiye	Kamu Maliyesi
07	Türk Dili-I	Pazarlama İlkeleri/Satış Yönetimi	Uluslararası Ticaret	Lojistik/Lojistik Yönetimi
08	Yabancı Dil-I	Ticaret Hukuku	Girişimcilik	Dış Ticaretin Finansmanı/ Teşvikleri
09	Temel Bilgi Teknolojileri /Dijital Okuryazarlık/Dış Ticarete Bilgi Teknolojileri-I	İstatistik	Elektronik Ticaret/Dijital Pazarlama	Uluslararası İlişkiler

10	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi-I	Endüstriye Dayalı Eğitim-I	İhracat ve İthalat Tekniği-II	Finansal Yönetim
11	Uluslararası/Dış Ticarete Lojistik	İhracat ve İthalat Tekniği-I	Dış Ticaret İngilizcesi	İnsan Kaynakları Yönetimi
12	Dış Ticaret Teorileri-I	Girişimcilik	Araştırma Yöntem ve Teknikleri	Dış Ticarete Bilgisayar Uygulamaları/Paket Programlar
13	Türk Vergi Sistemi-I	E-Ticaret/İhracat	Dış Ticarete Risk Yönetimi ve Sigortacılık	Endüstriye Dayalı Eğitim-II
14	Kalite Yönetim Sistemleri	Yönetim ve Organizasyon	Uluslararası Hukuk ve AB Hukuku	Dış Ticarete Vergilendirme/Türk Vergi Sistemi-II
15	Kariyer Planlama/ Gelecek Tasarımı	Genel İletişim/İletişim ve Halkla İlişkiler	Depolama Yönetimi	Dış Ticaret Teorileri-II
16	Tedarik Zinciri Yönetimi	Türkiye'nin Ticari Ortakları	Kamu Yönetimi II	Serbest Bölgeler
17	Ofis Otomasyonu/ Programları	İletişim ve Etik/İş Etiği/ Mesleki Sorumluluk ve Etik/ Etik Kültürü/ Sosyal Sorumluluk	Dış Ticarete Kur Riski	Dış Ticarete Yazışma Teknikleri/Belgeleri
18	Kamu Yönetimi I	Stratejik Yönetim	Sistem Analizi ve Tasarımı-I	Türkiye'nin Dış Tic. Pol.
19	Akademik ve Sosyal Oryantasyon	Sayısal Metotlara Giriş	Topluma Hizmet Uygulamaları	Sistem Analizi ve Tasarımı-II
20	Sayısal Beceriler		Ulusal ve Uluslararası Gümrük İşlemleri	İşletmede Mesleki Eğitim
21			Toplam Kalite Yönetimi	Örgütsel Davranış
21			Kaçakçılığın Önlenmesi ve İzlenmesi	Proje Yönetimi
23				Hizmet Pazarlaması
24				Araştırma ve Sunum Teknikleri

Kaynak: Yazar tarafından dış ticaret programı bulunan yüksekokulların web sayfalarında yer alan zorunlu ders içeriklerinden oluşturuldu.

6) Dış ticaret programı bulunan meslek yüksekokulları hangileridir?

7) Dış ticaret bölümü müfredatının gümrük müşavir yardımcılığı yazılı sınav konularını karşılama oranı nasıldır? Sorularına Tablo 7'de yer alan üniversitelerin resmi web sayfa içeriklerinden ve Tablo 8'de yer alan müfredat ile Tablo 4'deki Gümrük Müşavir Yardımcılığı Yazılı Sınavı Ders Konu Başlıkları analiz edilerek Tablo 9 oluşturuldu.

Tablo 9: Dış Ticaret Bölümü Müfredatının Gümrük Müşavir Yardımcılığı Yazılı Sınavı Ders Konuları ile Karşılaştırmalı Analizi

SN	MYO	GY	GM	KM	SN	MYO	GY	GM	KM
01	Adıyaman Üniversitesi (Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok	57	Marmara Üniversitesi (Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok
02	Afyon Kocatepe Üniversitesi (Başmakçı MYO)	Var	Var	Yok	58	Mersin Üniversitesi (Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok
03	Afyon Kocatepe Üniversitesi (Bolvadin MYO)	Var	Var	Yok	59	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (Dalaman MYO)	Var	Var	Yok
04	Akdeniz Üniversitesi (Finike MYO)	Var	Var	Yok	60	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (Muğla MYO)	Var	Var	Yok
05	Aksaray Üniversitesi (Aksaray Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok	61	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (Gülşehir Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok
06	Amasya Üniversitesi (Amasya Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok	62	Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Terme MYO)	Var	Var	Yok
07	Anadolu Üniversitesi (Eskişehir MYO)	Var	Var	Yok	63	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi (Bahçe MYO)	Var	Var	Yok
08	Artvin Çoruh Üniversitesi (Arhavi MYO)	Var	Var	Yok	64	Pamukkale Üniversitesi (Bekilli MYO)	Var	Var	Yok
09	Atatürk Üniversitesi (Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok	65	Pamukkale Üniversitesi (Buldan MYO)	Var	Var	Yok
10	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (Karacasu Memnune İnci MYO)	Var	Var	Yok	66	Pamukkale Üniversitesi (Çivril Atasay Kamer MYO)	Var	Var	Yok
11	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (Nazilli MYO)	Var	Var	Yok	67	Pamukkale Üniversitesi (Denizli Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok
12	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (Söke MYO)	Var	Var	Yok	68	Pamukkale Üniversitesi (Honaz MYO)	Var	Var	Yok
13	Balıkesir Üniversitesi (Sındırgı MYO)	Var	Var	Yok	69	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok

14	Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi (Bandırma MYO)	Var	Var	Yok	70	Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (Geyve MYO)	Var	Var	Yok
15	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi (Bozüyük MYO)	Var	Var	Yok	71	Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (Pamukova MYO)	Var	Var	Yok
16	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi (Osmaneli MYO)	Var	Var	Yok	72	Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (Sapanca MYO)	Var	Var	Yok
17	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Yeniçağa Yaşar Çelik MYO)	Var	Var	Yok	73	Selçuk Üniversitesi (Beyşehir Ali Akkanat MYO)	Var	Var	Yok
18	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (Bucak Hikmet Tolunay MYO)	Var	Var	Yok	74	Selçuk Üniversitesi (Kulu MYO)	Var	Var	Yok
19	Bursa Uludağ Üniversitesi (Gemlik Asım Kocabıyık MYO)	Var	Var	Yok	75	Selçuk Üniversitesi (Silifke Taşucu MYO)	Var	Var	Yok
20	Bursa Uludağ Üniversitesi (İnegöl MYO)	Var	Var	Yok	76	Selçuk Üniversitesi (Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok
21	Bursa Uludağ Üniversitesi (Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok	77	Sinop Üniversitesi (Ayancık MYO)	Var	Var	Yok
22	Bursa Uludağ Üniversitesi (Yenişehir İbrahim Orhan MYO)	Var	Var	Yok	78	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi (Cumhuriyet Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok
23	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Ezine MYO)	Var	Var	Yok	79	Şırnak Üniversitesi (Silopi MYO)	Var	Var	Yok
24	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Gökçeada MYO)	Var	Var	Yok	80	Tarsus Üniversitesi (MYO)	Var	Var	Yok
25	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Yenice MYO)	Var	Var	Yok	81	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi (Saray MYO)	Var	Var	Yok
26	Çukurova Üniversitesi (Yumurtalık MYO)	Var	Var	Yok	82	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi (Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok
27	Düzce Üniversitesi (Akçakoca MYO)	Var	Var	Yok	83	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi (Reşadiye MYO)	Var	Var	Yok

28	Düzce Üniversitesi (Kaynaşlı MYO)	Var	Var	Yok	84	Trabzon Üniversitesi (Beşikdüzü MYO)	Var	Var	Yok
29	Fırat Üniversitesi (Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok	85	Trakya Üniversitesi (Edirne Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok
30	Gaziantep Üniversitesi (Naci Topçuoğlu MYO)	Var	Var	Yok	86	Trakya Üniversitesi (İpsala MYO)	Var	Var	Yok
31	Gaziantep Üniversitesi (Nizip MYO)	Var	Var	Yok	87	Uşak Üniversitesi (Karahallı MYO)	Var	Var	Yok
32	Gaziantep Üniversitesi (Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok	88	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Özalp MYO)	Var	Var	Yok
33	Giresun Üniversitesi (Keşap MYO)	Var	Var	Yok	89	Başkent Üniversitesi (Kahramankazan MYO)	Var	Var	Yok
34	Harran Üniversitesi (Şanlıurfa Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok	90	Beykent Üniversitesi (MYO)	Var	Var	Yok
35	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi (Antakya MYO)	Var	Var	Yok	91	Beykoz Üniversitesi (Beykoz Lojistik MYO)	Var	Var	Yok
36	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi (Kırıkhan MYO)	Var	Var	Yok	92	Çağ Üniversitesi (MYO)	Var	Var	Yok
37	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi (Reyhanlı Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok	93	Çankaya Üniversitesi (Çankaya MYO)	Var	Var	Yok
38	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi (Yayladağı Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok	94	Doğuş Üniversitesi (MYO)	Var	Var	Yok
39	Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (Isparta MYO)	Var	Var	Yok	95	Işık Üniversitesi (MYO)	Var	Var	Yok
40	İstanbul Üniversitesi (Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi- Önlisans Prg.)	Var	Var	Yok	96	İstanbul Arel Üniversitesi (MYO)	Var	Var	Yok
41	İstanbul Üniversitesi (Cerrahpaşa Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok	97	İstanbul Aydın Üniversitesi (Anadolu Bil MYO)	Var	Var	Var
42	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (Göksun MYO)	Var	Var	Yok	98	İstanbul Bilgi Üniversitesi (MYO)	Var	Var	Yok
43	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (Pazarcık MYO)	Var	Var	Yok	99	İstanbul Esenyurt Üniversitesi (MYO)	Var	Var	Yok

44	Kayseri Üniversitesi (Teknik Bilimler MYO)	Var	Var	Yok	100	İstanbul Gedik Üniversitesi (Gedik MYO)	Var	Var	Yok
45	Kırklareli Üniversitesi (Babaeski MYO)	Var	Var	Yok	101	İstanbul Gelişim Üniversitesi (İstanbul Gelişim MYO)	Var	Var	Yok
46	Kırklareli Üniversitesi (Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok	102	İstanbul Kültür Üniversitesi (MYO)	Var	Var	Yok
47	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi (Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok	103	İstanbul Medipol Üniversitesi (Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok
48	Kilis 7 Aralık Üniversitesi (Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok	104	İstanbul Okan Üniversitesi (MYO)	Var	Var	Yok
49	Kocaeli Üniversitesi (Gölcük MYO)	Var	Var	Yok	105	İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi (MYO)	Var	Var	Yok
50	Kocaeli Üniversitesi (Hereke Ömer İsmet Uzunyol MYO)	Var	Var	Yok	106	İzmir Ekonomi Üniversitesi (MYO)	Var	Var	Yok
51	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi (Kütahya Sosyal Bilimler MYO)	Var	Var	Yok	107	İzmir Kavram MYO (İzmir Kavram MYO)	Var	Var	Yok
52	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi (Tavşanlı MYO)	Var	Var	Yok	108	KTO Karatay Üniversitesi (Ticaret ve Sanayi MYO)	Var	Var	Yok
53	Malatya Turgut Özal Üniversitesi (Doğanşehir Vahap Küçük MYO)	Van	Var	Yok	109	Nişantaşı Üniversitesi (Nişantaşı MYO)	Var	Var	Yok
54	Manisa Celâl Bayar Üniversitesi (Demirci MYO)	Var	Var	Yok	110	Yaşar Üniversitesi (MYO)	Var	Var	Yok
55	Manisa Celâl Bayar Üniversitesi (Salihli MYO)	Var	Var	Yok	111	Yakın Doğu Üniversitesi (MYO)	Var	Var	Yok
56	Mardin Artuklu Üniversitesi (Nusaybin MYO)	Var	Var	Yok					

SN: Sıra No MYO: Meslek Yüksek Okulu GY: Genel Yetenek GM: Gümrük Mevzuatı KM: Kaçakçılık Mevzuatı

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Gümrük Kanunu çerçevesinde gerçekleştirilen Gümrük Müşavir Yardımcılığı Mesleki Yeterlilik Yazılı Sınavının, hem ilgili kanun ve mevzuat hükümleri hem de meslek yükseköğretim kurumlarının dış ticaret bölümü zorunlu ders programı içerikleri doğrultusunda değerlendirilmesi büyük önem

taşımaktadır. Bu bağlamda, sınavların öncelikle gümrük mevzuatına uyumu, ardından dış ticaret bölümü müfredatıyla örtüşme düzeyi dikkate alınmıştır.

Söz konusu sınavların genellikle 100 soru üzerinden yapıldığı, bazı yıllarda ise soru sayısının 80 ile sınırlı kaldığı gözlemlenmiştir. Genel yetenek ve genel kültür bilgisi sorularının oranları, Tablo 4'te belirtilen Gümrük Yönetmeliği oranı olan %20 ile uyumlu bir seyir izlemektedir. Ancak, 4458 sayılı Gümrük Kanunu ve buna dayalı ikincil düzenlemeler ile 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu ve ilgili düzenlemelerin %80 oranındaki toplam ağırlık hedefinin iki bölüm arasında tutarlı bir şekilde korunamadığı anlaşılmaktadır. Örneğin, 2013 yılı sınavlarında Kaçakçılıkla Mücadele mevzuatına ilişkin soruların oranı yalnızca %2 düzeyinde kalırken, Gümrük mevzuatı sorularının oranı %0,78 olmuştur. 2024 yılı itibarıyla bu oranlar sırasıyla %2'ye %0,78 şeklinde devam etmiş; genel ortalama ise %10'a %0,70 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Dış ticaret bölümlerinin zorunlu ders programları ile sınav içerikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu kapsamda, genel yetenek ve genel kültür bilgisi konularının, incelenen 111 meslek yüksekokulunun tamamında %100 oranında müfredatla uyumlu olduğu görülmüştür. Aynı şekilde, 4458 sayılı Gümrük Kanunu ve ilgili düzenlemeler de müfredatta %100 düzeyinde yer bulmaktadır. Ancak, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu ve bu kanuna ilişkin ikincil düzenlemeler yalnızca 1 meslek yüksekokulunda zorunlu ders olarak bulunmakta ve bu durum %0,9 (binde dokuz) gibi son derece düşük bir uyum oranına işaret etmektedir. Bu bulgulara ilişkin detaylı veri Tablo 10'da toplu şekilde sunulmuştur

Tablo 10: Gümrük Müşavir Yardımcılığı Sınav Konuları ve Sınav Soru Sayılarının Dış Ticaret Programı Müfredatları ile Karşılaştırmalı Analizi

Gümrük Müşavir Yardımcılığı Sınav Konuları	Dış Ticaret Bölümü Zorunlu Dersler	Gümrük Müşavir Yardımcılığı Sınav Soruları Ortalama Yüzdeler Oranı	Sınav Konularını Karşılamanın MYO Yüzdeler Oranı
Genel yetenek ve genel kültür bilgisi	Genel/Ticari/Mesleki Matematik	0,20	100
	Türk Dili-I-II		
	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi-I-II		
4458 sayılı Gümrük Kanunu ve gümrük mevzuatının uygulanmasına ilişkin ikincil düzenlemeler	Gümrük İşlemleri/ Dış Ticaret ve Gümrük Mevzuatı/ Ulusal ve Uluslararası Gümrük İşlemleri	0,70	100
5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu ve bu Kanuna ilişkin ikincil düzenlemeler	Kaçakçılığın Önlenmesi ve İzlenmesi	0,10	0,009

Dış ticaret işlemlerinin yürütüldüğü kamu kurumlarındaki iş yoğunluğu ve ihtilafli işlemlerin dağılımı, bu alandaki kurumsal performans ve mevzuat uygulamaları açısından önemli bir değerlendirme alanı sunmaktadır. Hünkaroğlu (2022) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, kurumsal etik kodların performans denetim sistemi incelenmiş ve merkezi Samsun'da bulunan, Sinop, Kastamonu, Çorum, Amasya, Ordu ve Tokat illerinde faaliyet gösteren bir kamu bölge müdürlüğünün 2017-2020 yıllarını ve 2021 yılının ilk altı ayını kapsayan dava istatistikleri analiz edilmiştir.

Araştırmada, ceza davalarının toplam dava sayısındaki oranının %87 gibi çarpıcı bir seviyeye ulaştığı belirlenmiştir (Tablo 11).

Ceza davalarının bu denli yüksek bir orana sahip olması, diğer ihtilaf türleri olan idari, vergi ve hukuk davalarından belirgin şekilde ayrılmaktadır. Bu durum, dış ticaret süreçlerinde “Kaçakçılıkla Mücadele Mevzuatı” bilgisine duyulan ihtiyacın ne kadar kritik olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Tablo 11’deki veriler, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu ve ilgili düzenlemelerin yalnızca teorik bir bilgi alanı olarak değil, mesleki uygulamalarda karşılaşılan yasal süreçler açısından da vazgeçilmez bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın bulguları, ceza davalarının yüksek oranıyla dış ticaret alanında faaliyet gösteren meslek mensuplarının bu mevzuata ilişkin bilgi düzeylerinin artırılmasının gerekliliğine işaret etmektedir. Hem mesleki eğitim süreçlerinde hem de yazılı sınavlarda 5607 sayılı Kanun’a ve ikincil düzenlemelerine odaklanılması, bu ihtiyacı karşılamının yanı sıra mesleki yeterliliğin artmasına katkı sağlayacaktır.

Tablo 11: Yargı Davaları Karar Sayısı İstatistiğinde Ceza Davalarının Oranı

Dava Türleri/Sayısı	17	18	19	20	21	Toplam	%
İdari dava sayısı	12	7	8	9	3	39	2
Vergi dava sayısı	49	76	28	52	45	250	10
Ceza dava sayısı	540	600	393	420	243	2196	87
Hukuk dava sayısı	12	9	6	4	2	33	1
Toplam	613	692	435	485	293	2518	100

Kaynak: Hünkaroğlu (2022: 125)’de yer alan Yargı Davaları Karar Sayısı İstatistiği grafiğinin ham verilerinden oluşturuldu.

Araştırmanın temel önerisi, Ticaret Bakanlığı tarafından düzenlenen Gümrük Müşavir Yardımcılığı Mesleki Yeterlilik Yazılı Sınavında, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu ve ilgili ikincil düzenlemelere ilişkin soruların oranının artırılmasıdır. Aynı zamanda, meslek yükseköğretim kurumlarının dış ticaret bölümleri zorunlu ders programlarına, Kaçakçılıkla Mücadele konularını içeren derslerin dâhil edilmesi yönünde bir düzenleme yapılması da büyük bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Bu iki önerinin hayata geçirilmesi, sınav ile meslekî eğitimin içerik uyumunun güçlendirilmesine ve mesleki yeterliliğin daha sağlıklı bir temele oturtulmasına katkı sağlayacaktır.

Etik Beyan

“Gümrük Müşavir Yardımcılığı Mesleki Yeterlilik Yazılı Sınavının Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmanın yazılması ve yayınlanması süreçlerinde Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına riayet edilmiştir. Çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışmadaki yazar çalışmanın yazılmasından taslağın oluşturulmasına kadar tüm süreçlere katkı yapmış ve nihai halini okuyarak onaylamıştır.

Hünkaroğlu, M. (2026). Gümrük Müşavir Yardımcılığı Mesleki Yeterlilik Yazılı Sınavının Değerlendirilmesi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 28(51), 192-212.

Çatışma Beyanı

Yapılan bu çalışma gerek bireysel gerekse kurumsal/örgütsel herhangi bir çıkar çatışmasına yol açmamıştır.

KAYNAKÇA

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368–388.

Brante, T. (2011). Professions as science-based occupations. *Professions and Professionalism*, 1(1).

Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). SAGE Publications.

Cruess, S. R., Johnston, S., & Cruess, R. L. (2004). “Profession”: A working definition for medical educators. *Teaching and Learning in Medicine*, 16(1), 74–76.

Dereli, D. D. (2018). Türkiye’de dış ticaret ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi (1969–2016). *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(3), 279–289.

European Union. (2023). *Customs and trade facilitation in the EU*. <https://europa.eu>

Evetts, J. (2003). The sociological analysis of professionalism: Occupational change in the modern world. *International Sociology*, 18(2), 395–415.

Flick, U. (2018). *An introduction to qualitative research* (6th ed.). SAGE Publications.

Gümrük Kanunu. (1999). 4458 sayılı Gümrük Kanunu. *Resmî Gazete* (Sayı: 23866, 27 Ekim 1999). <https://www.mevzuat.gov.tr>

Gümrük Yönetmeliği. (2009). *Resmî Gazete* (Sayı: 27369, 7 Ekim 2009). <https://www.mevzuat.gov.tr>

Güredin, E. (2014). *Denetim ve güvence hizmetleri* (14. baskı). Türkmen Kitabevi.

Hünkaroğlu, M. (2022). *Kurumsal etik kodların performans denetimi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Avrasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

International Trade Centre. (2023). *Empowering trade professionals*. <https://intracen.org>

İstanbul Gümrük Müşavirleri Derneği. (2024). *Mesleğimizin tarihçesi*. <https://www.igmd.org.tr/meslegimizin-tarihcesi-tarihce-sayfasi>

Kurt, A. A. (Ed.). (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Anadolu Üniversitesi Yayını.

Sain, H., & Bozyiğit, S. (2020). Gümrük idaresinden hizmet alan firmaların karşılaştığı etik dışı davranışlar: Mersin ili örneği. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 1–20.

Saks, M. (2012). Defining a profession: The role of knowledge and expertise. *Professions and Professionalism*, 2(1).

Şimşek, A. (Ed.). (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Anadolu Üniversitesi Yayını.

Tanısalı, K. (2022). *Gümrük müşavir yardımcılığı geçmiş yıllar sınav analizleri*. <https://www.ktgegitim.com/haberler/2022-ktg-egitim-gumruk-musavir-yardimciligi-gecmis-yillar-sinav-analizleri2012-yilindan-2021-yilina-kadar-8355>

World Trade Organization. (2023). *World trade report*. <https://wto.org>

- Hünkaroğlu, M. (2026). Gümrük Müşavir Yardımcılığı Mesleki Yeterlilik Yazılı Sınavının Değerlendirilmesi. *KM Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 28(51), 192-212.
- Yavan, S. (2022). Bhagwati tarafından önerilen beyin göçü vergisinin uygulanabilirliđinin analizi. *Sosyoekonomi*, 30(51), 511-536.
- Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). SAGE Publications.
- Zerenüz, M., & Taşdelen, V. (2024). Deđerler eğitiminin ortaya ıkışı, gelişimi ve temel sorunlarının incelenmesi. In *UYSAD 13th International Management and Social Research Conference Proceedings Book* (pp. 93-105).

Extended Abstract

Evaluation of The Professional Qualification Written Exam for Assistant Customs Consultants

Aim: International trade is crucial for national economic development, enhancing production, employment, and income. Globalization has increased economic interconnectivity, driving trade volumes and competition. International trade optimizes production costs, opens foreign markets, and utilizes resources effectively, fueling economic growth and fostering technological advancements (World Trade Organization [WTO], 2023). For developing countries, it boosts foreign exchange inflows, reduces current account deficits, and promotes stability.

The success of international trade depends on skilled human resources. Logistics, finance, law, and customs require multidisciplinary expertise. Failure to manage these processes by specialists can result in economic losses. Customs brokers are essential in organizing trade and ensuring compliance with global standards, playing a key role in streamlining processes (European Union [EU], 2023).

Skilled professionals reduce errors and offer a competitive advantage. As digitalization transforms trade processes, specialists must adapt to new technologies. The shortage of trained professionals can disadvantage economies in global markets. Thus, investing in continuous education and certification is crucial for improving national economic performance (International Trade Centre [ITC], 2023).

Turkey's first regulation concerning customs brokerage, the "Customs Brokers Regulation," was introduced on July 1, 1909, defining brokers' responsibilities. Later, the Customs Law No. 4458 (1999) formalized the "Customs Broker" title and expanded professional duties. This law established the entry requirements, including passing exams aligned with foreign trade programs.

This study evaluates the participation of vocational school graduates in customs assistant exams and examines the alignment between exam content, customs regulations, and foreign trade curricula. It investigates whether the topics covered in exams match the customs regulations and foreign trade program curricula, with the goal of assessing how well these align with professional qualifications.

Method: Document analysis, a qualitative research method, was chosen for this study. It involves reviewing written or visual materials systematically to extract meaningful data. Document analysis, particularly in social sciences, is used to evaluate and interpret relevant sources (Zerenüz & Taşdelen, 2024; Şimşek, 2018). Content analysis, a more in-depth form, identifies and interprets collected data for research purposes.

Comparative analysis is also employed in social sciences to highlight similarities and differences between contexts or events, fostering deeper understanding. This method is essential for interpreting data from various contexts and establishing connections between them. Researchers like Creswell, Yin, and Flick emphasize the significance of comparative analysis in qualitative research (Yin, 2018; Flick, 2018; Creswell, 2014). This study uses comparative analysis to examine the alignment between the Customs Assistant Professional Competency Exam and the provisions of the Customs Law and the compulsory courses in vocational school foreign trade programs.

Findings: The study found that the exams generally consist of 100 questions, although the number may be reduced to 80 in some years. The distribution of general ability and knowledge questions aligns with the 20% specified in the Customs Regulation. However, the intended 80% focus on the Customs Law (Law No. 4458), related secondary regulations, and Law No. 5607 (on combating smuggling) was not consistently achieved. In the 2013 exams, questions on smuggling legislation accounted for just 2%, while those related to Customs Law made up only 0.78%. By 2024, the percentages for smuggling and Customs Law questions remained low, with averages of 10% and 0.7%, respectively.

The alignment between the foreign trade program curricula and exam content was also analyzed. It was found that general ability and general knowledge topics were fully aligned with the curriculum across all 111 vocational schools studied. Similarly, Customs Law (No. 4458) and related regulations were well-integrated into the curricula. However, Law No. 5607 on combating smuggling and its related regulations were only included as a compulsory course in one school, resulting in a low alignment rate of just 0.9%.

Conclusion: The study recommends increasing the proportion of questions related to smuggling legislation (Law No. 5607) in the Customs Assistant Professional Competency Exam. It also suggests introducing courses on smuggling-related topics into foreign trade department curricula in vocational schools. These measures would improve the alignment between exam content and professional education, enhancing the foundation for developing competent professionals.
